

ЛЕМКІВСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР – РОЗВИТОК ЧИ ЗАНЕПАД? (на матеріалах експедицій у Західну Україну)

Катерина КУЧЕРЯВА

У зв'язку з тенденцією до універсалізації діалектів мови та втрати реліктових явищ культури, котрі ще збереглися у фольклорі українських переселенців з Лемківщини, це дослідження ми присвятили вивченню фольклорної традиції лемківської етнографічної групи, яка живе дисперсно у західних, східних, південних областях України та поза її межами

Лемки – найзахідніша етнографічна група українців, які споконвічно проживали на території України по обох схилах Східних Бескидів (між річками Сяном і Ужем – на сході та Попрадом і Дунайцем – на заході), це невіддільна частина українського народу. Лемківщина – українська етнографічна область, заселена лемками, становить територіальний клин довжиною 140 і шириною 25–50 км. Назву “лемки” виводять від часто вживаного в них слова “лем” (лише). Міжкордонне геополітичне розташування Лемківщини (48 % території – в Польщі, 41 % припадає на територію Словаччини й 11 % належить до складу України) було причиною важких випробувань для краю, особливо в 40-х роках ХХ ст., коли понад 200 тис. лемків зазнали депортації, а 140 тис. осіб малими групами (по дві родини на село) було розсіяно на північному заході Польщі. Після виселення лемків з північної Лемківщини їх територія охоплює нині лише південну частину, яку ще називають Пряшівщиною¹.

Про історію Лемківщини близько 500 розвідок, нарисів, статей, кілька наукових праць та монографій написано І. Красовським (1927 р. нар.) – істориком-етнографом, лемком з с. Дошно Сяніцького повіту. В 1998 році Інститут народознавства спільно з Товариством “Лемківщина” у м. Львові видав “Ілюстровану історію Лемківщини” Юліана Тарновича², що містить карти, фотоілюстрації та географічний список місцевостей.

За припущеннями вчених, прародичами лемків було східнослов'янське плем'я, що його літописці називали “білими хорватами”, котре

у VII ст. заселило Західні Карпати. Назва “білі” означала західні, оскільки, у давніх народів сторони світу позначалися кольорами: білий – захід, зелений – схід, червоний – південь, чорний – північ. А хорвати, ймовірно, умовна географічна назва від слів “гори”, “горби” – горвати (хорвати)... Самі ж вони називали себе “русами”, “русинами”. Переселившись на Балканський півострів, частина населення Карпат, що вже звиклася з назвою “хорвати”, зберегла її³. У 992 році Володимир (Великий) приєднав русинів Західних Карпат до Київської Русі, що не могло не вплинути позитивно на розвиток культури, мистецтва, писемності, архітектури, зміцнення християнства, яке поширили тут брати-монахи з Болгарії Кирило і Мефодій.

Говірка лемків особлива. Мова насичена архаїзмами та словами й виразами, запозиченими зі словацької, польської, угорської, німецької мов. Лемківський діалект – це крайній південно-західний діалект української мови, що становив предмет окремого дослідження в роботах І. Верхратського⁴, Ф. Жилка⁵. Особливості говору найвиразніше виявляються у фонетичній системі та словниковому складі. Наголос як у північно-словацьких говорах і польській мові одномісний – на передостанньому складі, наприклад: *вода, вино, гриби, снопи*. Поширене закінчення *-ове*, наприклад, *братове, пташкове, плугове* в називному відмінку множини іменників, відбулося ствердіння давніх м'яких приголосних *р, ь* (в суфіксах) та інших приголосних в кінці слів. Давній звук *о* перейшов в *і*, наприклад, *к'ін', в'із, н'іс'*, хоч у говірках сусідніх зі словацькими давній звук *о* зберігається. Давній звук *е* переходить в *і(у)*, наприклад, *л'уд, пал'унка*; збереглося давнє закінчення в називному відмінку множини іменників чоловічого роду: *парібци, во'йаци*. Спільне зі східнословацькими говорами закінчення *-ох* у род., місц. відмінках не тільки іменників чоловічого роду, але й жіночого та середнього. Наприклад: *до хлопох, на йар-*

маркох, по камінц'ох. Використовується прийменник *ку-гу*: *ку нам*, перед дієсловом вживається частка “ся”, наприклад, *я ся буду, ся ходила* та ін.

До Першої світової війни всі церкви на Лемківщині належали до греко-католицької конфесії, а спроби поширення православ'я швидко згасали, не маючи підґрунтя. Проте, у 1926 році після віча в с. Тилява цей рух набрав масового характеру і селяни Святкової Великої і Малої, Свіржової Руської, Котані та навколишніх сіл прийняли православ'я⁶.

Лемківський фольклор — одна з найцікавіших частин української усної словесності, що привертає особливу увагу народознавчої науки. На ниві дослідження та фіксації музичного фольклору краю працювало також чимало визначних постатей української та зарубіжної фольклористики. Серед них видатний вчений-музиколог і фольклорист **Ф. Колесса**, збірка якого “Народні пісні з Галицької Лемківщини”⁷ (1929 р.) і досі залишається найґрунтовнішим дослідженням, орієнтиром і критерієм діяльності для науковця, неперевершеним зразком кропіткої музично-фольклористичної роботи. Матеріал збірки — результат трьох експедицій на Лемківщину в села Сяницького, Горлицького, Грибівського та Новосандецького повітів. В 1911 р. Колесса записував пісні в Дошні й Волтошовій, в 1912 р. — Ропиці й Пантні, Усті Руському та Ганчові, Висові й Квятоні, Ставіші та Брунарах Вижніх, в 1913-у в с. Андріївка та Поворозник Новосандецького повіту. Про успіхи збирацької діяльності цього періоду вчений так відгукувався у передмові збірки: “...величезне багатство пісень у тих сторонах засвідчує та обставина, що вибравшись на два дні в гори записав я у Яслиській Волі нижній 27 пісень, а в Шклярах протягом 5—6 годин 65 пісень, незвичайна живучість народньої поезії виявилася особливо в Пантні, де я зібрав того літа 134 пісні”⁸. Та найбільше “живо” принесла збирачеві десятиденна поїздка в села, розташовані недалеко від чехословацького кордону — Устя Руське, Ганчова й Висова. Всього за другу експедицію в гори Горлицького і Грибівського повітів зібрано 269 пісень. Найменше матеріалу принесла третя експедиція в села над Попрадом коло Жегестова — Андріївку та під Криницею — Поворозник. Всього 49 пісень.

Співали здебільшого селяни-хлібороби, переважно дівчата й молоді жінки, рідше старші жінки та, як виняток, — чоловіки, понад 40 зразків записані від інтелігенції, вчителів, вихованців духовної семінарії (І. Гомик, М. Лукашевичівна, Ю. Назаревич, О. Фаленчак, М. Менцінський). Із 820 мелодій збірника, враховуючи варіанти, 186 зафіксовані за допомогою фонографа, решта — з голосу співаків на місці запису.

У збірнику подана детальна паспортизація всього зібраного матеріалу: вказані повіти й села, прізвища співаків-селян, від яких записано пісні з примітками автора щодо індивідуальності та особливостей кожного виконавця, наприклад, Пантна — пов. Горлиці: Вольняк Антошка, 17-літня дуже співолюбива дівчина, співала найбільше і найкраще; Ганчова — пов. Горлиці: Пирч Марія — старенька жінка 65 літ, співала дрозжачим голосом; Волтошова — пов. Сянік: Кася Драгуз — 17-літня, незвичайно музикальна й талановита дівчина; Яслиська воля нижня — пов. Сянік: записувано в хаті Стефана Шубяка, найбільше пісень проспівала Нацка Шубяк...⁹

Південні терени проживання лемків, себто округи Пряшівського краю Словаччини в 1958 році під час трьох поїздок вивчали Ю. Цимбора, А. Подгаєцький та колишні студенти, слухачі музичного виховання педагогічного факультету (зміст?). Таким чином постав “Збірник українських народних пісень Пряшівського краю”¹⁰ за редакцією Ю. Костюка, що містить 263 мелодії з текстами та 58 пісенних варіантів із шістдесяти сіл, дванадцяти округів з українським населенням. Хоча збірник має значну пізнавальну і наукову вартість, є своєрідним документом історії, головним його недоліком є схематичність пісенних транскрипцій.

У 1967 році світ побачила видана “Музичною Україною” збірка **М. Соболевського** “Лемківські співанки”¹¹. До неї увійшло 150 пісень, записаних в с. Устя Руське Горлицького повіту. Левову частку в ній складають пісні про кохання — 62, побутових — 56, жартівливих — 17. У незначній кількості представлені пісні весільні, емігрантські, вояцькі — 13 зразків кожного жанру. Слово від автора доповнене передмовою українських фольклористів — С. Грици та Л. Яценка, в якій мовиться про

самобутність лемківської пісні, її жанровий, тематичний склад, вдачу та менталітет лемків; подано словник діалектних слів.

Розділ книги “У истоков народной музыки славян”¹² Володимира Гошовського — “По следам одной свадебной песни славян”, присвячений дослідженню етногенезу весільної ладканки на території Закарпаття, Східної Словаччини, Чехії, колишньої Галицької Лемківщини, Югославії, Моравії. Картографування та дані мелогеографічного дослідження вказують, що даний тип весільної пісні, хоч і набув поширення на вказаних територіях, проте належить виключно одній етнографічній групі українців, а саме — лемкам, а відшукані варіанти є свідченням асиміляційних процесів, що відбувалися з давнини.

Справу Ф. Колесси продовжив **О. Гиж** — глибокий поціновувач своєї культури, хоч за фахом не музикант, він зробив чималий внесок у справу фіксування та увіковічнення лемківського музичного фольклору. Його збірка “Українські народні пісні з Лемківщини”¹³ (1972 р.) за загальною редакцією С. Грици, доповнена передмовою фольклористки “На схилах Карпатських Бескидів”, нараховує 300 пісенних зразків з рідного збирачеві села Висова, та сіл Рихвалд, Розділля, Устя Руського Горлицького повіту, с. Богуша, Криниця, Мохначки Нижньої, Солотвини, Тилич, повіт Новий Санч, с. Волиці, Дошно, Репедь повіт Сянік. Зібрано інформацію від 20 жінок та 12 чоловіків. Найширше в збірнику представлена любовна лірика — пісні про кохання, дівочі та парубочі пісні, весільний цикл систематизовано за його дією, поданий словник діалектних слів (424 приклади). Матеріал збірки був схвально сприйнятий сучасниками, послідовниками досліджень у галузі духовної культури Лемківщини та активно залучався до репертуару самодіяльних і професійних хорових колективів.

Обробки лемківських народних пісень для голосу в супроводі фортепіано, для хору представлені у збірках Б. Дрималика¹⁴ та І. Майчика¹⁵.

Популяризацією самобутньої музичної лемківської традиції переймався також композитор і диригент, заслужений діяч культури Польщі, член Спілки польських композиторів Я. Полянський (1930—1994)¹⁶. Дружиною

композитора після його смерті підготовлена до видання збірка пісень, зібраних ним, що складається з 3000 прикладів. Крім того, записи та обробки лемківських пісень друкувалися 9 років поспіль на лемківській сторінці щотижневої газети “Наше слово” (Варшава).

Значну увагу лемківській проблематиці приділено в науковому доробку С. Грици, зокрема у статті “Фольклор українців у між- і внутрішньоконтинентальній міграції”¹⁷ та “Спільність мелодичних типів у слов’янській пісенності Карпат”¹⁸. Серед праць науковця є робота присвячена емігрантській пісенності¹⁹, де переважну частину матеріалу складають лемківські пісні. Вчена дала наукову оцінку та надала фахову допомогу при систематизації та класифікації зібраного матеріалу з Лемківщини при упорядкуванні збірників О. Гижі та М. Соболевського.

При наявності значного опублікованого матеріалу лемківських пісень ми прагнули зібрати від етнофорів максимальну кількість зразків музичного й словесного фольклору, що побутує сьогодні, та простежити його трансформацію в нових умовах проживання переселенців, що є вельми цікавою проблемою не тільки з огляду на самі іманентні риси народної творчості, але й зважаючи на сучасні етнічні процеси; з’ясувати форми впливу на етнічну культуру лемків народної культури тих слов’янських народів, в оточенні яких вони перебували чи перебувають, зафіксувати реліктові моменти лемківської культури, що підпадають під вплив міста, стираються, уніфікуються; простежити психологічні зміни у свідомості переселенців під впливом нового оточення, сприйняття лемківських пісень українським середовищем — тобто здійснити комплексну музикознавчу, історичну, соціологічну та етнографічну характеристику лемківського музичного фольклору, виявити його видозміни в новій ситуації буття, з’ясувати проблему “свій серед своїх”, простежити ступінь збереженості фольклорного репертуару, його трансформацію і т. п....

Наші фольклорно-польові матеріали були зібрані та впорядковані впродовж 2005—2006 років. Об’єктом дослідження стали терени Західної України, куди після підписання договору про обмін народами (від 9 вересня 1944 р.) масово вивозили українських горян.

Відбулося 10 фольклорних експедицій до сіл і міст Тернопільської області — с. Монастириська, с. Підзамочок, с. Підгайчики, с. Зеленча, с. Ягільниця та Нагір'янка; Івано-Франківська обл. — м. Долина, с. Копанки, Брошнів-Осада, с. Глибоке; Закарпатська обл. — с. Зарічево²⁰, Порошково, Залуж. Зібрано понад 330 зразків музичного, словесного фольклору, опис весільного обряду, зразки інструментальної музики.

Інформатори, з якими нам довелося працювати — етнофори лемківського фольклору, переселені з сіл Лемківщини: Юрково Жешувського воєводства (Польща), с. Квятонь, Боднарка, Брунари вишні, Липна, Незнаєва Горлицького повіту, с. Терстяна, Ріпник, Ванівка, Барвінок Кроснянського р-ну, с. Поворозник, Почта Грибів Новосанчівського р-ну та автохтони з сіл Закарпатської обл.

Вік інформаторів становив 60–90 років. Переважно це селяни пенсійного віку, з 2-, 3-, 4-, 7-класною освітою, вихователі, вчителі, учасники самодіяльних хорових колективів. Серед них особливо хотілося б згадати Ракочи Ганну, Домбровську Ольгу, Стець і Щербу Марію, Казимирович Юлію, Чарноша Миколу, Шийко Антоніну, Бамборак Теодору, Годжик Катерину, Процько (Щавинську) Дар'ю, Ханас Парасковію, Зубрицьку Ольгу, Пекар Ганну та Любу, без яких хід дослідницької роботи був би неможливим.

В залежності від змісту, функції та зв'язку з відповідними обрядами календарного і родинного комплексів, обрядові пісні розподіляють на календарно-обрядові та родинно-обрядові. Домінуючим у репертуарі переселенців з Лемківщини є пісні родинно-обрядового циклу, значно менший відсоток складають календарно-обрядові пісні. Вдалося зафіксувати декілька балад на відомі сюжети — дівчина-воїн, чоловік-вбивця, жінка покидає чоловіка, — жартівливо-пародійних та емігрантських пісень, новотворів про виселення. Обрядовий пласт представлений колядками, собітковими (виключно лемківський жанр того ж типу, що загальноукраїнські купальські пісні) та весільними піснями.

Паралельно з фіксуванням зразків музичного фольклору лемків, наше дослідження супроводжувалося пошуком мелодичних варіантів у збірниках українських та зарубіжних

видань: С. Людкевича, Й. Роздольського, В. Гошовського, Б. Бартока, З. Кодая, Ф. Сушила, О. Кольберга, Ф. Кухача, В. Жганеца, Фр. Бартоша, Л. Яначека...

Суперечливе колись питання про фольклор та фольклоризм залишилося актуальним і в наш час, адже численні колективи художньої самодіяльності, що виконують народну пісню на українській естраді, зокрема лемківську, пропонують до уваги слухачів зразки вторинного фольклору. Ці зразки, однак, мають свою вагу і значення, становлячи після автентичного фольклору друге джерело, з якого можемо черпати інформацію.

Спираючись на власні польові записи та матеріали сучасних дослідників щодо збереження пісенної традиції, репертуару, звичаєвості лемків, мусимо визнати, що традиція сьогодні, на жаль, перебуває в стані вичерпання. Власне, в такий період, коли сам фольклор зникає з його “життєвої сфери”, а в суспільстві нівелюються місцеві традиції — посилюється роль фольклоризму, зростає “загальний інтерес” до “народного”. Не в змозі бути задоволений безпосереднім сприйняттям фольклорної традиції даний інтерес, стверджує Г. Мозер, спричиняється до імітування або вигадування — “екстракту” фольклору. Таким чином виникає “опосередковане поширення та репрезентування народної культури з інших рук”²¹.

На ґрунті музично-пісенної традиції лемківської етнографічної групи питання фольклор-фольклоризм виглядає таким чином: колоритна та самобутня культура лемків привертає неабияку увагу, прихильність знавців та пересічних слухачів. Свідченням цього є щорічні фестивалі лемківської культури в м. Ждиня (Польща), що відбуваються з 1982 року, м. Монастириська Тернопільської обл., фестивалі “Лемківська сюїта”, що пройшли вдруге в залі Національної філармонії України (м. Київ), конференції до річниць операції “Вісла”, виставки писанок і виробів народного ремесла, та інші заходи, що збирають багато людей. Відроджений інтерес до лемківського фольклору і музичної культури лемків покликаний задовольнити колективи художньої самодіяльності, знані й новостворені хори та ансамблі лемківської пісні: “Лемковина” (м. Рудно), “Бескид” (м. Івано-Франківськ), “Яво-

рина”, “Солов’ї Галичини” (м. Тернопіль), “Студенка” (м. Калуш), репрезентуючи вторинний фольклор та відомі пісні — “шлягери”. Натомість уваги до себе вимагають старовинні мало знані пісні, що поступово забуваються, зникають і не можуть бути збережені без залучення фольклористичної науки.

Окремого розгляду потребує питання виконавської манери народних пісень представниками старшого і молодшого покоління лемківської етнографічної групи, переселенцями та автохтонами, з якими нам довелося співпрацювати. Важливу роль тут відіграє індивідуальна музикальність співака, пам’ять, смаки та уподобання і деякою мірою — технічна майстерність.

За нашими спостереженнями, звукоутворення коливається від наближеної до академічної манери до напівнародної з “чіткою артикуляцією слів у зв’язку з пануючим речитативом, спів має “висвітлений” мажорний характер, оскільки, на відміну від інших локальних стилів, тут домінують мажорні лади, мало орнаментики, більше моторності, ніж співності”²².

Перебуваючи на пограниччі з європейськими народами та зазнаючи впливу від мандрівних музикантів, Лемківщина тяжіла до прогресивних надбань музичної культури, оволодівала елементами естетизації пісні. Спів лемків динамічно виразний, емоційний, агогічно продуманий, не сильний за звучанням, але щирий та темброво характерний.

Так, серед прийомів, використаних у співі Ольги Зубрицької — народної співачки, переселеної з Горлицького повіту с. Брунари Вишні, залучений багатий арсенал різноманітних засобів музичної виразності, вироблених інтуїтивно, без академічного тренування: *ten.*, *rit.*, *accel.*, *фермати*, *cresc.*, *dim.*, октавні, септимо-ві ходи в кадансах, полегшене, ніби фальцетне звучання в реєстрі другої октави. Діапазон

співачки досить широкий — від *a* до *d*².

Ользі Василівні 79 років, але вона є активним учасником численних заходів, присвячених вшануванню лемківської культури. Самобутнім трактуванням лемківських пісень, виконавськи майстерним та артистичним співом вона прикрашає щорічні фестивали та кермеші лемківської громади. Саме на святі “Плаче і кличе зелена неділя”, що відбулося в с. Копанки Калузького району Івано-Франківської області, нам випала нагода знайомства та першого інтерв’ю з цією яскравою представницею Лемківщини. Серед пісень, від неї записаних — весільна “Шіла муха на конопель”, про жіночу долю — “Мамко моя, мамко”, “Загукали гори”, емігрантська — “Не плачте ви, мамко”, декілька польських пісень.

Ольга Василівна отримала 7-класну освіту в Польщі, планувала вступати до учительської семінарії, але була переселена разом із родиною до Сталінської області та зарахована на роботу в банку. Музичне обдарування дістала “в спадок” від родини — співав батько, а згодом і вона, часто виступаючи сольо, співала народних пісень. Тепер на пенсії,

бере активну участь в житті церковного хору. Щира й безпосередня, вона залюбки поділилася з нами спогадами про дитинство в рідному краю, почутими та співаними там піснями.

Оригінальним пісенним жанром лемківського, а також словацького, закарпатського фольклору, є пісні про еміграцію селян в Америку, зумовлену важкою економічною ситуацією, що панувала в Карпатах з 70-х років XIX ст. і тривала до початку Другої світової війни. Пісні про Америку — це поетичні пісні-нариси з реалістичним зображенням життя емігранта. Мова пісень перемішана з американськими сленговими виразами і діалектизмами.

Пропонуємо емігрантську пісню, записану від О. Зубрицької (фото на обкладинці).

Емілія Ятчишин,
переселенка з Лемківщини
(співачка хору “Студенька”, м. Калуш)

♩ = 76

Не пвачте ви, мамко

1. Не пвач - те ви, мам - ко, бо я в Га - ме - ри - ці.
Роб - лю на та - ля - ри, роб - лю на та - ля - ри в тий чор - ний фаб - ри - ци.
на Бо - га ми - ло - го.

1. Не пвачте ви, мамко, Бо я в Гамериці. Роблю на талари В тий чорний фабриці *.	3. Бос на мя позерат І так мі повідат, Же я в тій фабриці Робити не буду.	5. На шивці юж буду До старого краю. Піду одвидіти Свою рідну маму.
2. Як машину пуцам — Нитки ся таргают. Мої чорні очі Слези заливають.	4. Як я в тій фабриці Робити не буду, То я заран-рано На шифці юж буду.	6. Свою рідну маму, І тата старого, Бо я їх лишива На Бога милого *.

Патріотична пісня “Зелені Бескиди” записана в Рожнятівському р-ні Івано-Франківської обл. від “Бескидського земляцтва”. Це — зразок літературного походження, прийнятій ширим замилюванням та оспівуванням краси, чарівності рідної землі. Текстові перегуки віднаходимо в ряді пісень, зокрема емігрантській “Цне мі ся за тобов”.

...Мій лемківський краю,
летів бим до тебе,
та крилець не маю...”.

Музична мова пісні виявляє впливи польського пограниччя. Локального колориту пісні з погляду ритмо-строфічної та мелодико-інтонаційної будови надають вельми характерний для лемківських пісень розробковий тип пісенності, оспівування стійких ступенів, використання тридольної пульсації. Розширення за рахунок повторення третього коліна (текстово-дослівного, а музично-контрастного) у чотириколінній строфі виражається в силабічній схемі: 6+6 [:5:] + 6. Мелодичний ambitus квінтовий з додаванням увідного тону. У пісні наявний типовий для Лемківщини принцип сек-

вентного розвитку в мелодії AA³, BA, використовується лідійський IV ступінь.

Балада “Ишов лісничий” записана від жителя с. Ягільниці Чортківського р-ну Тернопільської обл. — Вербицької Єфросинії, 1925 р. н., уроженки с. Криниця Краківського воєводства (Польща). Окрім вокальних зразків, п. Єфросинія виконала декілька мелодій полькового, вальсового характеру на варганці (місцева назва губної гармошки), яку опанувала в дитинстві.

Мелодія цікава модальною будовою з кількома опорами на D, G та e і закінчується на V ст.:

g' fis' g' a' / g' fis' g' a' / g' e' d' /
e' h' c' d' / e' h' c' d' / c' a' g' /

Подаємо зразок, як приклад спадної секвенції. Будова пісні дворядкова, ізометричні рядки, ритмічний малюнок яких містить синкопу, складають 6-тактовий період. Силабічна схема — (5+5+3) (5+5+3). Ambitus сягає 8.

Для лемківського фольклору загалом притаманна форма, де чотири однакові ритмічні мотиви укладаються в два рядки, виступаючи в різних комбінаціях і різних пропорціях довжини пісенних колін: **AB, AB; AA, AB, — AB AC; AA, BB, — AA, BC; AA, BA.** Характерні силабічні схеми 4+3, 4+4, 5+4, 5+5, 5+6, 6+6, 7+7, (6+6)2 часто розши-

* Треті та четверті рядки повторюються двічі.

рюються улюбленою в лемківських піснях приставкою “ей” “зей”, “ей”, “ой”, “а”, “та” на початку силабічних груп (1+6). Вони доповнюють ритмічну схему, нерідко спричинюють дроблення ритму. Цікаво, що “повтори пісенних колін (паралельні з мелодією, контрастні до неї) посідають особливе місце у лемківському фольклорі, віддзеркалюючи типовий ігровий характер, риси амбівалентності — поєднання сакрального з мирським, що свідчить про “зсув” у стадіальній еволюції фольклору у бік “сміхової” культури²³.

За різноманітністю строфічної будови й багатством прикладів лемківська пісня займає одне з перших місць серед українських музичних діалектів і потребує подальшого збереження, вивчення та дослідження. До інших характеристик належить дроблений, наближений до речитатива, ритм, свобода тактового розподілу зі зміною одноманітної тактової схеми, перевага вузької, стисненої строфи (4–8 тактів). Аналізуючи природне й послідовне використання тактів 3/8, 5/8, 7/8, Ф. Колесса висловлював захоплення тонкістю ритмічного чуття у сільського люду. Впливи фольклору сусідніх народів природно засвоїлися на ґрунті лемківської пісенності: замилування в синкопі — *риса угорського фольклору*, перевага *мазуркового ритму* 3/4 і такту 3/8 — на противагу іншим українським музичним діалектам, що використовують парні такти 2/4, 4/4, — *вплив польського фольклору*, в якому цей розмір є домінуючим. Як наслідок, часто зустрічаються варіанти однієї пісні, що виконуються і в парних тактах і в такті 3/8.

На віддалі від автохтонного середовища, коли існує небезпека втрати ендогенних ознак фольклору, “запорукою його збереження є оновлення та розвиток згідно з потребами соціуму”²⁴, активне засвоєння новим поколінням того, що було створено протягом віків, небайдуже ставлення громадськості та наукової еліти до культури лемків — одного з найбагатших розділів української усної словесності.

The author represents the description of the Lemkos’ ethnographical group, its location, some information about the existing records and the viewing of the own expedition notes from Ternopilshchyna, Ivano-Frankivshchyna and Transcarpathia.

¹ Енциклопедія українознавства: У 4 т. — Л., 1994. — С. 1275.

² Тарнович Ю. Ілюстрована історія Лемківщини. — Л., 1936.

³ Красовський І., Солинко Д. Хто ми, лемки... — Л., 1991. — С. 48.

⁴ Верхратський І. Про говор галицьких лемків // Зб. Філол. Секції НТШ, 5. — Л., 1902.

⁵ Жилко Ф. Нариси з діалектології української мови. — К., 1955. — С. 152.

⁶ Красовський І., Тавпаш А. Незабутня Лемківщина у верхів’ї ріки Вислоки. — Л., 2004. — С. 10–11.

⁷ Колесса Ф. Народні пісні з Галицької Лемківщини. — Л., 1929, з нотами // Етнографічний зб. НТШ XXXIX–XL.

⁸ Там само. — С. 5.

⁹ Там само. — С. 10.

¹⁰ Українські народні пісні Пряшівського краю / Упоряд. Ю. Костюк. — 1958 — Кн. 1.

¹¹ Лемківські співанки. Зібрав і упорядкував М. Соболевський. — К., 1967.

¹² Гошовський В. У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению. — М., 1971.

¹³ Гижа О. Українські народні пісні з Лемківщини / Заг. ред. С. Грици. — К., 1972. — С. 403.

¹⁴ Лемківські народні пісні. Обробка для голосу в супроводі ф-но Б. Дрималика / Упоряд. І. Майчик. — К., 1970. — С. 96.

¹⁵ Українські народні пісні в запису та обробці І. Майчика (Голос в супроводі ф-но). — К., 1980.

¹⁶ Красовський І. Діячі науки і культури Лемківщини. Довідник. — Л., 2000. — С. 45.

¹⁷ Грица С. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті. — Тернопіль, 2000. — С. 75–91.

¹⁸ Там само. — С. 21–32.

¹⁹ Будь здорова, землице. Українські народні пісні про еміграцію // Упоряд., вст. стаття і прим. С. Грици. — К., 1991. — С. 175.

²⁰ Байрак Я., Сухоліт Ж. Лемківська садиба. — Ужгород, 1990.

²¹ Гусев В. Про суть фольклоризму в умовах капіталізму і соціалізму // Народна творчість та етнографія. — 1973. — № 5. — С. 42.

²² Грица С. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті. — Тернопіль, 2000. — С. 87.

²³ Там само. — С. 88.

²⁴ Социалистическая культура и художественная активность масс. — К., 1984. — С. 78.

Автор сподівається на продовження серії публікацій лемківських пісень, зібраних в експедиціях та дальший друк розвідок про сучасний стан фольклорної традиції лемківської етнографічної групи.